

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації

Гапочки Володимира Миколайовича на тему «Правовідносини із

загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок

безробіття», поданій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

081 «Право», підготовлений та затверджений на підставі публічної презентації

наукових результатів дисертації та її обговорення кафедрою трудового права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

(протокол № 6 від 15 грудня 2025 року)

Обґрунтування вибору теми дослідження та її зв'язок із планами наукових робіт університету. Соціально-економічні й політичні перетворення, що мали місце в Україні у 80–90-ті роки ХХ ст., передбачали знайти вирішення найважливіших суспільних проблем шляхом створення правової держави на підставі ринкових відносин і верховенства права, що забезпечують особисту свободу людини та її всесторонній розвиток. Процес формування нових суспільних відносин нерозривно пов'язувався з утворенням цивілізованого ринку праці, яка була й залишається вирішальним чинником виробництва. Однак брак цілісної концепції реформування, яка виражала б інтереси основних верств населення і була б належно сприйнята ними, призвів до негативних наслідків: падіння обсягів виробництва, зниження продуктивності праці і значного поширення безробіття. А останнє, як відомо, призводить до неповного використання такого важливого ресурсу, як людський капітал, до поглиблення соціальної диференціації, погіршення матеріального становища людей, зростання чисельності осіб із девіантною поведінкою та ін.

Успадкована з радянських часів система бюджетного фінансування соціального захисту в нових ринкових реаліях виявилася непридатною. У зв'язку із цим виникла необхідність пошуку й запровадження нових механізмів розв'язання постійно нарастаючих соціальних проблем, зокрема щодо зайнятості населення. Одним із таких механізмів стало запровадження страхування на випадок безробіття, тобто

системи прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення і надання послуг у відповідній ситуації.

Визначальна роль у створенні системи соцзахисту від безробіття належить праву. Від повноти законодавчого закріплення всього комплексу заходів у відповідній сфері залежить ефективність державної політики щодо сприяння зайнятості населення, профілактики безробіття, здійснення заходів щодо соціального захисту безробітних. Прийнятий 02.03.2000 р. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» окреслив правові, фінансові й організаційні засади цього різновиду соцстрахування. Однак чимало з правових рішень, прийнятих у ньому і в інших законодавчих актах, не вирізняються послідовністю у вирішенні насущних проблем. Безробіття, як соціально-економічне явище, завдає вагомої шкоди як суспільству (державі) в цілому, так і кожній людині, зокрема. Отже, всебічне наукове дослідження існуючих відповідних теоретичних проблем, удосконалення законодавства в цій сфері та практики його застосування є необхідними умовами соціально-економічної й політичної стабільності країни.

Теоретичним фундаментом дослідження, що проводилось, стали наукові роботи таких фахівців, як В. В. Андріїва, В. М. Андріїв, Н. Б. Болотіна, М. І. Боднарук, В. Я. Буряк, І. О. Гуменюк, О. Є. Луценко, О. В. Москаленко, С. М. Прилипко, О. Г. Середа, С. О. Сільченко, С. М. Синчук, О. В. Соловійов, О. В. Тищенко, Р. І. Шабанов, Л. С. Шевченко, М. М. Шумило, Л. П. Шумна, Г. І. Чанишева, В. В. Юровська, Г. О. Яковлева, О. М. Ярошенко та ін. Однак, незважаючи на їх відчутний доробок, в нашій державі немає жодного комплексного наукового рукопису, присвяченого правовідносинам із соцстрахування на випадок безробіття, який містив би відповіді на питання щодо сутності, змісту, суб'єктів, об'єктів, а також підстав виникнення таких правовідносин.

Дисертаційна робота, виконана на кафедрі трудового права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, спрямована на виконання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року, схвалених Указом Президента України від 30.09.2019 № 722/2019, і Стратегії розвитку НАПрН України на 2021–

2025 роки, схваленої Постановою загальних зборів НАПрН України від 26.03.2021 № 12-21, і цільової комплексної програми Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого «Проблеми вдосконалення правового регулювання відносин у сфері праці та соціального захисту» (номер державної реєстрації 0111U000960).

Наукове завдання, розв’язання якого отримано в дисертації. *Мета* поданої наукової роботи полягає в тому, щоб на підставі доктрини права соціального забезпечення, дослідження загальновизнаних міжнародно-правових стандартів, чинного національного й зарубіжного законодавства та практики його застосування з’ясувати науково-теоретичні засади правовідносин із соціального страхування на випадок безробіття як системного юридичного явища, складники якого перебувають у постійному розвитку і взаємодії, і підготувати пропозиції, спрямовані на підвищення ефективності й належної якості правового регулювання і правозастосовної практики у відповідній царині.

Досягнення зазначеної мети зумовило постановку таких дослідницьких завдань:

- розкрити безробіття як соціальний ризик, пов’язаний із функціонуванням ринку праці;
- навести характеристику системи організаційно-правових форм соціального захисту безробітних;
- з’ясувати міжнародно-правові стандарти соціального страхування на випадок безробіття;
- розкрити сутність правовідносин із загальнообов’язкового державного соціального страхування на випадок безробіття;
- окреслити коло суб’єктів відповідного різновиду правових відносин;
- виявити підстави виникнення цих соціально-страхових правовідносин;
- установити об’єкт вказаних соціально-страхових правовідносин;
- охарактеризувати зміст соціально-страхових правовідносин у зазначеній царині;
- сформулювати науково обґрунтовані пропозиції з удосконалення відповідного нормативно-правового забезпечення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше у вітчизняній науці права соціального забезпечення здійснено комплексний загальнотеоретичний аналіз правовідносин із загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням на випадок безробіття шляхом з'ясування їх сутності, об'єкта, змісту, суб'єктів і підстав виникнення, а також обґрунтовано низку концептуальних понять і висновків стосовно використання відповідних категорій з метою вдосконалення правового регулювання суспільних відносин, підвищення його ефективності й належної якості. Ступінь наукової новизни одержаних результатів характеризується такими положеннями, висновками і пропозиціями, що виносяться на захист.

Уперше:

- ринок праці визначається як система соціально-трудова, економічних та організаційних відносин, що виникають між особами, які шукають роботу, працівниками, професійними спілками, роботодавцями та їх організаціями, суб'єктами господарювання, які надають послуги з посередництва у працевлаштуванні, органами державної влади й органами місцевого самоврядування у сфері задоволення потреби працівників у зайнятості, а роботодавців, відповідно, у їх найманні, що спрямована на забезпечення високого рівня й належної якості життя працівників, їх колективів і суспільства в цілому;

- систематизовано організаційно-правові форми соціального захисту безробітних, що охоплюють: загальнообов'язкове державне соціальне страхування; соціальну підтримку; законодавчо встановлені пільги та юридичні гарантії; державні цільові соціальні програми;

- обґрунтовано доцільність поєднання суб'єктної і змістовної класифікацій правовідносин як складників системи соціально-страхових правовідносин;

- суб'єкти правовідносини із ЗДССнВБ класифікуються на: (а) первинних (застрахованих осіб); (б) основних суб'єктів (страховик і страхувальник); (в) допоміжних суб'єктів (державні органи й органи місцевого самоврядування, профспілки та їх об'єднання, організації роботодавців та їх об'єднання, навчальні заклади й заклади охорони здоров'я, реабілітаційні установи, підприємства, установи

та організації, що надають послуги з професійної орієнтації і професійного навчання, посередництва у працевлаштуванні тощо). Охарактеризовано специфіку їх правового статусу;

– установлено, що підставою виникнення розглядуваного різновиду правовідносин є юридичний факт-стан («бути застрахованим»). Натомість правовідносини з надання матеріального забезпечення у відповідній ситуації виникають за додаткової (окрім «застрахованості») наявності таких фактів, як-от: 1) звернення застрахованої особи із заявою з приводу реалізації належного їй права до страховика або уповноваженого ним органу; 2) рішення останнього щодо особистої заяви;

– обстоюється позиція щодо чіткого розмежування завдань і повноважень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику в царині зайнятості населення і трудової міграції, й Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття. Якщо реалізацію пасивних заходів стимулювання зайнятості населення (виплата допомоги по безробіттю й допомоги на поховання) слід віднести до компетенції соціально-страхового фонду, то активними заходами (професійна підготовка й перепідготовка, профорієнтація, надання роботодавцем компенсації, послуг, пов'язаних із працевлаштуванням, тощо) належить перейматися компетентному органу державної виконавчої влади.

Удосконалено:

– трактування правової категорії «соціальний захист в разі настання безробіття» як системи заходів економічного, організаційного і правового характеру, здійснення яких покладається на спеціально уповноважених суб'єктів і які спрямовані на забезпечення й реалізацію прав безробітних на отримання матеріальної підтримки й надання соціальних послуг;

– дефініцію конструкції «правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття», яку пропонується розглядати як врегульовану законодавством про страхування на випадок безробіття систему відносин між його суб'єктами, що передбачає гарантоване державою надання страховиком чи уповноваженими ним органами (особами) застрахованій особі при

настанні страхового випадку, матеріального забезпечення на випадок безробіття і соціальних послуг за рахунок коштів спеціалізованого фонду, які формуються страхувальниками шляхом сплати страхових внесків.

Набули подальшого розвитку:

- розуміння основного змісту соціально-забезпечувального складника правовідносин із ЗДССнВБ як права застрахованої особи на отримання матеріального забезпечення у випадку безробіття і соціальних послуг, а також як кореспондуючий йому обов'язок страховика надати їх;

- теоретичні положення, що об'єктами правовідносин із ЗДССнВБ є соціально-страхові допомоги й соціально-страхові послуги.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження.

Положення, висновки та рекомендації, що містяться в дисертації достатньою мірою науково обґрунтовані й достовірні. Для того, щоб отримати багатоосяжні результати цього дослідження, а також зробити цінні, ґрунтовні, змістовні та новітні висновки та пропозиції, автор задіяв чимало загальнонаукових і вузько-спрямованих методів наукового пізнання. Діалектичний метод дав змогу розглянути організаційно-правові форми соціального захисту безробітних у динаміці й нерозривному взаємозв'язку (підрозділ 1.2). Він же став у нагоді при опрацюванні підстав виникнення правовідносин із ЗДССнВБ (підрозділ 3.1). Метод абстрагування й узагальнення використовувався для розроблення дефініцій таких правових конструкцій, як «ринок праці», ««соціальний захист у разі настання безробіття», «система організаційно-правових форм соціального захисту безробітних», «міжнародно-правові стандарти соціального страхування на випадок безробіття» та ін. (підрозділи 1.1–1.3). Структурно-функціональний метод задіяно при вивченні системи суб'єктів правовідносин із ЗДССнВБ (підрозділ 2.2). Оперування формально-юридичним методом здійснено з метою створення нових правових норм і приписів та вдосконалення чинних (підрозділи 1.3; 3.2). Порівняльно-правовий метод сприяв здійсненню порівняльної характеристики надання матеріального забезпечення на випадок безробіття і соціальних послуг в Україні й у зарубіжних державах (підрозділ 3.2). Усі ж вони в сукупності дозволили дати належну оцінку сучасному стану

ЗДССнВБ, виявити наявні недоліки правового регулювання такого страхування і сформулювати науково-правові пропозиції щодо їх усунення.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що отримані шляхом проведення дослідження висновки і сформульовані авторські пропозиції можуть бути реалізовані:

- у науково-дослідницькій роботі – для подальшого вивчення теоретичних і практичних проблем правового впорядкування соціально-страхових відносин;

- у правотворчості – при опрацюванні змін і доповнень до Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, до Законів України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», «Про зайнятість населення», а також відповідних підзаконних актів;

- у навчальному процесі – під час викладання таких навчальних дисциплін, як «Право соціального забезпечення», «Трудове право», «Правове регулювання зайнятості населення», «Міжнародні соціальні стандарти», а також при підготовці підручників, навчальних і методичних посібників за відповідною тематикою для студентів вищих і середніх юридичних закладів освіти;

- у правозастосуванні – у практичній діяльності ФЗДССУнВБ, органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері зайнятості населення і трудової міграції, органів місцевого самоврядування, профспілок та їх об'єднання, організацій роботодавців та їх об'єднання і суддів.

Апробація результатів дисертації. Результати, що розкривають основні положення дослідження, сформульовані пропозиції та висновки автора доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та напрямки розвитку» (м. Одеса, 18 листоп. 2022 р.); «Правове забезпечення соціальної сфери» (м. Одеса, 28 квіт. 2023 р.); «Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень» (м. Одеса, 19 трав. 2023 р.).

Повнота викладу матеріалів дисертації в публікаціях здобувача. Основні теоретичні положення та висновки, сформульовані у дослідженні, викладено в 7 наукових працях, з яких 3 – у наукових фахових виданнях України, та 4 – у збірниках матеріалів наукових конференцій.

Наукові праці, в яких відображені основні результати дослідження:

1. Гапочка В. М. До питання об'єкта правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Вип. 79 (1). С. 298–302.

2. Гапочка В. М. До питання про правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. *Соціальне право*. 2022. № 3. С. 43–49.

3. Гапочка В. М. Соціальний захист безробітних: реалії сьогодення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 74 (1). С. 171–175.

Наукові праці, в яких засвідчено апробацію матеріалів дослідження:

1. Гапочка В. М. Безробіття як вид соціального ризику: питання сьогодення. *Сталий розвиток суспільства та держави: сучасні виклики та напрямки розвитку* : матеріали Всеукр. наук. конф. молодих вчених (м. Одеса, 18 листоп. 2022 р.) / за ред. М. Р. Аракеяна, К. І. Спасової. Одеса, 2022. С. 164–167.

2. Гапочка В. М. До питання зарубіжного досвіду соціального страхування на випадок безробіття. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. у 2 т. (м. Одеса, 19 трав. 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса : Вид-во «Юридика», 2023. Т. 1. С. 502–504

3. Гапочка В. М. Щодо сутності правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування у випадку безробіття. *Правове забезпечення соціальної сфери* : матеріали XIII міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 28 квіт. 2023 р.) / за заг. ред. Г. І. Чанишевої; Нац. ун-т «Одеська юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2023. С. 261–264.

4. Гапочка В. М. Щодо суб'єктів правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. *Новітня парадигма трудового права та права соціального забезпечення: наукові горизонти*: тези доп. та наук. повідомл. учасників XV Всеукр. наук.-практ. конф., присвячена пам'яті чл.-кор. НАПрН України, засл. діяча науки і техніки України, д-ра юрид. наук, проф. О. М. Ярошенка (м. Харків, 10 жовт. 2025 р.). Харків. 2025. С. 407-411.

Наукова праця, в якій додатково відображені результати дослідження:

1. Hapochka V. M. On the question of international legal standards of unemployment social insurance. *The scientific heritage*. 2022. № 104(104). P. 75–80.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію виконано українською мовою з правильним вживанням юридичної та спеціальної термінології. Стиль викладення матеріалу дослідження – науковий.

Загальний висновок. Дисертація Гапочки Володимира Миколайовича на тему «Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття» є кваліфікаційною науковою роботою, містить нові науково обґрунтовані результати, які виконують конкретне наукове завдання, покладаючись на ґрунтовні результати проведеного дослідження, враховуючи попередні наукові надбання вчених у різних галузях права та економіки, багатосторонній аналіз міжнародного та зарубіжного досвіду, а також судової практики, сформульовано авторські висновки, пропозиції та рекомендації щодо правового забезпечення правовідносин із загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

Дисертація є самостійною науковою працею, яку виконано з дотриманням академічної доброчесності. Наукова новизна, висновки та пропозиції сформульовані автором особисто й обґрунтовані на підставі особистих досліджень.

Дисертація Гапочки Володимира Миколайовича на тему «Правовідносини із загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету

Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), та може бути подана до разової ради для захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Головуючий на засіданні:

завідувач кафедри трудового права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого,
доктор юридичних наук, професор

Олена СЕРЕДА

Секретар на засіданні

Ольга МЕЛЬНИК

Підпис	<i>Середа О., Мельник О.</i>
Засвідчую	<i>[Signature]</i>
Нач.ВК	<i>[Signature]</i>
«15»	<i>2022</i>

